

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

برنامه زیرنظام
پژوهش و ارزشیابی
نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴	پیش گفتار
۷	فصل اول: مبانی نظری و کلیات
۸	مقدمه
۸	تعریف و قلمرو
۸	وظایف و مأموریت
۹	اصول
۱۱	رویکردها
۱۲	مؤلفه‌های اصلی
۱۲	الف: سازمان پژوهنده
۱۳	ب: مدرسه پژوهنده
۱۴	ج: دانش آموز پژوهنده
۱۴	د: پژوهش سرای دانش آموزی
۱۵	مهم ترین چرخش‌های تحول آفرین
۱۶	فصل دوم: برنامه‌ها
۱۷	چشم انداز
۱۷	اهداف
۱۷	سیاست‌های اجرایی
۱۸	اقدامات اساسی
۲۰	برنامه‌ها
۳۱	استلزامات

پیش گفتار

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، در پاسخ به نیازهای زمان و مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و متناسب با تحولات محیطی برای دستیابی به آموزش و پرورش در تراز جمهوری اسلامی ایران، تدوین و تصویب شده است.

این سند درصدد است با بازخوانی و بازتولید تمام مؤلفه‌ها و عوامل آشکار و پنهان نظام تعلیم و تربیت، اعم از مبانی نظری و فلسفی، اهداف، اصول، رویکردها، روش‌ها و ...، زمینه تربیت آگاهانه و آزادانه نسلی مومن، خلاق، فعال، بانشاط، شایسته و وفادار به ارزش‌های اسلامی ایرانی را تا رسیدن به مراتبی از حیات طیبه فراهم آورد. تحقق این مهم، نیازمند آموزش و پرورش با کیفیت، چابک، کارآمد و اثربخش، مشارکت‌جو و رقابت‌پذیر و برخوردار از فناوری‌های نوین و بهره‌مند از آخرین یافته علمی و پژوهشی می‌باشد و سند تحول بنیادین منادی چنین نهاد فرهنگی- تربیتی و تحقق بخش تحولات اساسی، همه‌جانبه و آینده‌پژوهانه در نظام آموزش و پرورش کشور در افق ۱۴۰۴ است.

در سند تحول بنیادین، نظام آموزش و پرورش به شش زیرنظام تقسیم شده است که عبارتند از:

- ۱- برنامه درسی
- ۲- تربیت معلم و تأمین منابع انسانی
- ۳- تأمین و تخصیص منابع مالی
- ۴- راهبری و مدیریت
- ۵- پژوهش و ارزشیابی
- ۶- تأمین فضا، تجهیزات و فناوری

بر اساس مفاد فصل هشتم سند تحول بنیادین، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش و شورای عالی انقلاب فرهنگی، برنامه زیرنظام‌ها باید توسط وزارت آموزش و پرورش تدوین و به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برسد. خوشبختانه این کار بزرگ با مشارکت معاونت‌ها و واحدهای ستادی و استانی آموزش و پرورش انجام شد و به تصویب شورا رسید.

برنامه زیرنظام‌ها، بخش‌های اساسی در پشتیبانی از جریان تعلیم و تربیت برای تحقق اهداف و وظایف نظام آموزش و پرورش می‌باشد و اجرای دقیق و عملکرد مناسب آن، تمام مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. به بیان دیگر، اجرای سند تحول بنیادین در گرو اجرای دقیق و کامل برنامه زیرنظام‌های سند است.

برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی که بر اساس چارچوب مورد تأیید کمیته هماهنگی و پایش برنامه‌های اجرایی سند تحول شورای عالی آموزش و پرورش تدوین شده است، شامل مبانی نظری و کلیات و مصوبه برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

فصل اول: مبانی نظری و کلیات

پژوهش یکی از مهم‌ترین روش‌های کسب شناخت، آگاهی و توسعه تفکر به شمار می‌رود و نقش بسیار مهمی در توسعه کشورها، جوامع، سازمان‌ها، نهادها و نظام‌ها دارد. نظام آموزش و پرورش به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی جامعه، از این قاعده مستثنی نیست و ربط وثیقی با پژوهش دارد. اصولاً تعلیم و تربیت و پژوهش دو روی یک سکه هستند. پیچیدگی‌ها و ظرافت‌های امر تربیت سبب می‌شود بیش از هر نهاد و ساختار دیگر محتاج پژوهش و بر ساخته پژوهش باشد.

پژوهش و آموزش لازم و ملزوم یکدیگر هستند. آموزش اثربخش و مفید، باید پژوهش محور باشد و اگر قرار است پژوهش، ماندنی و ماندگار شود، باید بر شانه‌های تربیت تکیه کند تا از طریق فرهیختن، فرایند جست‌وجوگری و تفکر را همگانی و عمومی کند و تعمیم بخشد. منظور از این سخن آن است که آموزش پژوهش، اکتشاف و نوآوری به نوباوگان و تربیت نسل

پرسشگر و پژوهشگر، از عهده نهاد تعلیم و تربیت برمی آید و تحقق آن را باید در مدرسه و در دست معلم فرهیخته و پژوهشگر جست و جو کرد.

نکته قابل تامل آن است که هر چند پژوهش و ارزشیابی در جمع آوری اطلاعات، استفاده از نمونه و نمونه گیری، ابزارهای اندازه گیری، تحلیل داده های کمی و کیفی شباهت بسیار دارند ولی این دو یکسان نیستند. یکی از تفاوت های عمده بین پژوهش و ارزشیابی را می توان در ماهیت ارزشیابی که تعیین ارزش و شایستگی پدیده مورد ارزشیابی است جستجو کرد. عاملان ارزشیابی علاوه بر جمع آوری هدفمند اطلاعات، به معیار یا معیارهایی برای مقایسه و داوری نیاز دارند و قضاوت مورد موضوع ارزشیابی باید با تصمیم گیری (ادامه، اصلاح و بهبود یا قطع و توقف) همراه گردد. عمل ارزشیابی با قضاوت ارزشی و تصمیم گیری یا اقدام عملی در مورد آنچه که ارزشیابی شده، تکمیل می گردد. به عبارت دیگر یافته های ارزشیابی، زمینه را برای تصمیم گیری فراهم می آورد.

با عنایت به مطالب مطرحه، مبانی نظری پژوهش و ارزشیابی، باید مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت و مبانی و اصول علوم تربیتی متناسب با یافته های علمی و پژوهشی باشد. به همین دلیل در فصل اول این مجموعه، خلاصه ای از مبانی فلسفی و نظری سند تحول بنیادین و دلالت های آن در حوزه پژوهش و ارزشیابی به اختصار آورده شده است تا کلیه دست اندرکاران امر پژوهش و ارزشیابی، براساس این مبانی و در چارچوب آن، وظایف تحول آفرین خود را انجام دهند.

فصل دوم: برنامه ها

در سند تحول بنیادین، پس از تدوین مبانی نظری، بیانیه ارزش ها، چشم انداز و بیانیه مأموریت به اهداف نظام آموزش و پرورش اشاره شده و برای تحول در آن ۸ هدف کلان، ۱۵ راهبرد کلان، ۲۳ هدف عملیاتی و ۱۳۱ راهکار پیش بینی شده که به تصویب رسیده است.

در تدوین برنامه زیرنظام ها، با مفروض گرفتن مراحل قبل، نقطه آغاز و عزیمت، راهکارهای مصوب سند تحول در نظر گرفته شده است. از مجموع ۱۳۱ راهکار سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تعداد ۱۱ راهکار به صورت مستقیم و ۲۵ راهکار به صورت غیرمستقیم با این زیرنظام مرتبط بوده که تعداد ۳۸ برنامه و فعالیت سرآمد برای آن ها تدوین شده است. لازم به یادآوری است همان گونه که در سند تحول بنیادین، بین اهداف کلان، اهداف عملیاتی و راهکارها، تناظر یک به یک برقرار نیست، یعنی ممکن است یک راهکار با چند هدف مرتبط باشد و یا یک هدف از طریق چند راهکار محقق شود. به همین صورت بین برنامه های تنظیمی در این مجموعه و راهکارها و اهداف عملیاتی نیز الزاماً تناظر یک به یک برقرار نشده است. در نتیجه برای اجرای دقیق راهکارها و برنامه های ذیل آن، مجریان محترم باید شناخت لازم و کامل از مجموعه سند تحول بنیادین و مفاهیم تحول آفرین آن داشته باشند و با اشراف به مبانی فلسفی و نظری و کلیات این زیرنظام (فصل اول) نسبت به اجرای راهکارها و برنامه ها، اقدام نمایند.

از جمله شاخص ها و معیارهایی که میزان انطباق و همسویی برنامه ها با مبانی و اهداف سند تحول بنیادین را نشان می دهد، انطباق و همسویی با چرخش های تحول آفرین است که در فصل سوم مبانی نظری سند تحول (رهنامه تربیت رسمی عمومی) آورده شده است (۱۰ چرخش کلان نظام تربیت رسمی عمومی، ۶ چرخش زیرنظام پژوهش و ارزشیابی) و اجرای تمام برنامه ها و فعالیت های سرآمد، باید زمینه ساز تحقق چرخش های مذکور باشد.

در اجرای سند تحول بنیادین و زیرنظام‌های آن، توجه مجریان محترم، مدیران، کارشناسان و معلمان عزیز را به نکات زیر جلب می‌کند:

۱- اجرای سند تحول بنیادین نیازمند اجرای راهکارهای آن است که در برنامه زیرنظام‌ها متجلی شده‌است. لذا اجرای برنامه زیرنظام‌ها، به منزله اجرای سند تحول بنیادین است.

۲- در اجرای برنامه زیرنظام‌ها:

اولاً- باید به مبانی نظری سند، که به‌طور خلاصه در فصل اول میانی و کلیات زیرنظام‌ها آمده‌است، بشدت وفادار بود.

ثانیاً- ارتباط و تعاملات هر زیرنظام با ۵ زیرنظام دیگر را مورد توجه قرارداد تا انسجام و بهم پیوستگی نظام آموزش و پرورش مخدوش نشود.

ثالثاً- با فراهم آوردن زیرساخت‌ها، برای تحقق مدرسه در تراز سند تحول زمینه‌سازی جهت دستیابی دانش-آموزان به مراتبی از حیات طیبه مورد توجه جدی قرار گیرد.

در پایان از مشارکت و همراهی مسئولان و کارشناسان پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و سایر واحدهای مربوط که در تدوین این زیرنظام، تلاش چشمگیر داشته‌اند، صمیمانه تشکر می‌نماید و امیدوار است با عنایات الهی و تلاش خستگی‌ناپذیر و آگاهانه تمامی دست‌اندرکاران، زمینه تحقق آن بیش از پیش فراهم آید.

مهدی نوید

دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش

فصل اول

مبانی نظری و کلیات

مقدمه

مبانی نظری و کلیات برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی از مجموعه مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (حاوی فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران، رهنامه نظام تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران) اتخاذ شده است و دلالت‌های مبانی نظری و فلسفی در حوزه نظام را تبیین و تشریح می‌کند. کلیه سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها، تصمیم‌گیری و فعالیت‌ها باید مبتنی بر این مبانی نظری و در چارچوب برنامه زیر نظام انجام شود.

تعریف و قلمرو

زیرنظام پژوهش و ارزشیابی، به عنوان یکی از شش زیرنظام تربیت رسمی عمومی و در ارتباط و تعامل با سایر زیرنظام‌ها، مجموعه‌ای از فعالیت‌های مأموریت گراست که زمینه درک و بهبود مستمر نظام تربیت رسمی عمومی را در سطح ملی و جهانی فراهم می‌آورد. این زیرنظام شامل چرخه تولید دانش بنیادی و کاربردی، اشاعه و کاربست یافته‌های پژوهشی، پژوهش محور کردن فرایند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ها، ارزیابی و ارزشیابی نظام تربیت رسمی عمومی و تضمین کیفیت فعالیت‌ها و برنامه‌ها می‌باشد.

وظایف و مأموریت

زیرنظام پژوهش و ارزشیابی از طریق تولید دانش کاربردی مبتنی بر فلسفه تربیت اسلامی، در سطوح مختلف و انجام فعالیت‌های مرتبط با آن، وظایف زیر را دنبال می‌کند:

۱- توسعه، تحوّل و ارتقاء پیوسته کیفیت

نظام تربیت رسمی عمومی به‌عنوان یک موقعیت گسترده و فراگیر، نیازمند اصلاح و بهبود مستمر خود است. پژوهش و ارزشیابی در راستای تحقق این جریان اساسی و حیات‌بخش، می‌کوشد تا نظام تربیت رسمی عمومی را در تدارک فرصت‌های تربیت برای دستیابی متریبان به مراتب حیات طیبه براساس تغییر و تحولات در عرصه‌های مختلف و با توجه به شاخص‌های ملی و بین‌المللی ارتقاء بخشید و آن را با انتظارات در حال رشد، نوسازی، بهسازی، به‌روز و متناسب سازد این زیرنظام با نظریه‌پردازی در حوزه علوم تربیتی مبتنی بر معارف اسلامی و بومی‌سازی و عملیاتی نمودن نظریه‌های تربیتی، فراهم کردن زمینه‌های آزمایش نظریه‌ها و تدوین الگوهای نظری بومی، به رصد نوآوری‌ها و رویکردهای جدید، در درون و بیرون نظام تربیت رسمی مبادرت می‌ورزد.

۲- پیش‌بینی چالش‌ها، مسائل و بحران‌های پیش رو (وظیفه پیشگیرانه)

یکی از وظایف زیرنظام پژوهش و ارزشیابی، انجام فعالیت برای پیشگیری از بروز مسائل و بحران‌ها در نظام تربیت رسمی عمومی است. زیرنظام پژوهش و ارزشیابی با پایش مداوم نحوه عملکرد نظام تربیت رسمی عمومی، مدیران و دست‌اندرکاران نظام تربیتی را در انجام مأموریت‌ها و وظایف مختلف هشیار می‌سازد و به این ترتیب با روشنگری و هدایت امور، پیشاپیش و به موقع مانع از بروز مسئله و بحران در نظام تربیتی می‌شود. این زیرنظام تلاش می‌کند با خردمندی و پویایی مسائل و چالش‌های پیش روی نظام تربیت رسمی عمومی را رصد نموده و برای آن راه‌حل‌های مؤثر ارائه دهد.

۳- تشخیص مسائل و بحران‌های تربیتی و راه‌های مقابله با آن‌ها

بخش دیگری از وظایف حوزه پژوهش و ارزشیابی، ناظر بر تشخیص مسائل و مشکلات و راه‌های مرتفع ساختن آن‌هاست. پژوهش و ارزشیابی در این بخش با پیگیری روندهای تربیت و مقایسه آن با شاخص‌های کسب شایستگی از سوی متریبان، اطلاعات لازم را درباره میزان درستی عملکرد نظام در ابعاد مختلف و تعیین کاستی‌ها و راه‌های مواجهه با آن‌ها را به تصمیم‌گیران ارائه می‌کند. در این راستا زیرنظام پژوهش و ارزشیابی از ظرفیت سایر عوامل سهیم و مؤثر نیز بهره خواهد برد.

۴- توسعه فرهنگ پژوهش

کسب و توسعه شایستگی‌های مرتبط با پژوهش از سوی کارگزاران و مربیان از سطح ستاد تا سطح مدرسه و ایجاد فضای مناسب برای تحقق، توسعه و تعالی این جریان در تمامی ابعاد و مؤلفه‌های نظام تربیت رسمی عمومی و نیز گسترش و تقویت فرهنگ پرسشگری و پژوهش در بین متریبان و مشارکت تربیت‌مربی پژوهنده از وظایف خرده نظام پژوهش و ارزشیابی محسوب می‌شود.^۱

اصول

این زیر نظام علاوه بر التزام به رعایت اصول عام و کلی تعلیم و تربیت نظیر انطباق با نظام معیار اسلامی، عدالت آموزشی، انعطاف‌پذیری، پاسخگویی و نظارت، تقدّم مصالح تربیتی و آینده‌نگری، بر رعایت اصول خاص زیر تأکید می‌نماید:

۱- تنوع و کثرت

- در روش‌های پژوهش - ارزشیابی: کمی و کیفی
- در سطوح اجرا (خرد و کلان): از درس‌پژوهی و اقدام‌پژوهی تا پژوهش‌هایی با وسعت ملی و بین‌المللی؛
- در نوع پژوهش: پژوهش بنیادی، راهبردی، کاربردی و تحقیق و توسعه (با اولویت پژوهش‌های راهبردی و کاربردی) و ارزشیابی آموزشی در سطوح مختلف؛
- در زمان پژوهش و ارزشیابی: از پژوهش و ارزشیابی‌های مقطعی و کوتاه‌مدت تا پژوهش و ارزشیابی‌های تداومی و درازمدت؛

۱- زیرنظام پژوهش و ارزشیابی به سه دلیل اساسی باید به توسعه و تعالی فرهنگ پژوهش در نظام تربیت رسمی عمومی همت گمارد: ۱ - تحقق اصل «خردورزی»، اصل «مسئولیت» و اصل «پویایی» در تمامی ابعاد و اجرا نظام تربیت رسمی عمومی محتاج توسعه پژوهش و ارزشیابی در این نظام است. ۲- پژوهش و ارزشیابی بدون برخورداری از فضای فرهنگی مساعد، ثمر چندانی را عاید نظام نخواهد ساخت. فرهنگ به عنوان زیست‌بوم مناسب پژوهش و ارزشیابی عمل می‌نماید و از این رو با گسترش آن در میان مدیران و سایر کارگزاران نظام تربیت رسمی عمومی، زمینه توسعه و تاثیرگذاری یافته‌های پژوهش و ارزشیابی بر نظام ارتقاء می‌یابد. ۳- پیوند ذاتی فرایند پژوهش و ارزشیابی با فرایند درک، اصلاح و بهبود موقعیت به عنوان یکی از شایستگی‌های ضروری در جریان تربیت است. از این منظر در سطوح کارگزاران (مربیان) و متریبان، توجه به توسعه این امر ضروری می‌نماید. بدین‌سان مربیان ضمن کسب شایستگی‌های پژوهشی و با تکیه بر روش پژوهش به درک بهتر موقعیت خود و اصلاح و بهبود آن به عنوان یکی از عوامل مؤثر در هدایت و پرورش استعداد‌های متریبان، تعمیق یادگیری و تقویت روحیه پژوهش و جستجوی‌گری در آنها کمک می‌کنند. بر این اساس نظام پژوهش و ارزشیابی، بخشی از ظرفیت خود را به گسترش فرهنگ پژوهش در میان مربیان، مدیران و تصمیم‌گیران، پژوهشگران تربیتی، متریبان و خانواده آنها و سایر افراد مرتبط با تربیت اختصاص می‌دهد که حاصل آن به تسهیل اجرای کارکردها و تحقق اهداف نظام تربیت رسمی عمومی و زیرنظام پژوهش و ارزشیابی کمک خواهد کرد. بدیهی است که کارکردهای چهارگانه یاد شده نظام پژوهش و ارزشیابی به صورتی در هم تنیده و در تعامل با یکدیگر عمل می‌نمایند.

- در موضوعات و اولویتهای (گستره موضوعات): موضوعات و اولویتهایی مرتبط با نظریه‌های تربیتی با رویکرد اسلامی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، مدیریت آموزشی، مدیریت منابع انسانی، راهنمایی و مشاوره، روان‌شناسی تربیتی و جامعه‌شناسی نظام تربیت رسمی عمومی، اقتصاد نظام تربیت رسمی عمومی...
- در برنامه‌ریزی، مدیریت و اجرا (دولتی، مردم‌نهاد و مشارکتی)
- در سطوح پژوهشگران و مخاطبان
- در روش‌های اشاعه و کاربست یافته‌ها

۲- وحدت و هماهنگی

- در سیاست‌گذاری؛
- تمرکز بر نیازهای اساسی نظام تربیت رسمی عمومی (با تأکید بر نیازهای مدرسه)؛

۳- مشارکت و تعامل

- بین بخش‌های پژوهش و ارزشیابی درون نظام تربیت رسمی عمومی؛
- بین بخش پژوهش و ارزشیابی و اجرا (پژوهشگران و کارگزاران آموزشی در سطوح مختلف)؛
- بین بخش پژوهش و ارزشیابی در نظام تربیت رسمی عمومی با دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی داخل و خارج؛
- بین بخش پژوهش و ارزشیابی با مؤسسات و انجمن‌های غیردولتی و مردم‌نهاد؛

۴- اخلاق‌گرایی

- رعایت کرامت و حقوق شرکت‌کنندگان در پژوهش و ارزشیابی؛
- مراقبت از شئون اخلاقی در اجرای فعالیت‌های پژوهش-ارزشیابی (صیانت از صحت داده‌ها، انتشار و اشاعه یافته‌ها و...)
- مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی؛

۵- نوآوری و پویایی

- هدایت به‌موقع تحولات در بخش پژوهش-ارزشیابی با توجه به نوآوری‌ها، شرایط و نیازها ملی و جهانی؛
- انعطاف‌پذیری در اهداف، سیاست‌ها، برنامه‌ها و روش‌ها در چهارچوب اصول برای افزایش کیفیت پژوهش - ارزشیابی؛
- حمایت از اندیشه‌های انتقادی، نو و تحول‌آفرین در حوزه پژوهش - ارزشیابی؛

۶- بهبود مستمر

نظام پژوهش و ارزشیابی به طور مستمر فرآیند بهسازی را طی می‌کند و در جهت نیل به این هدف با پیش‌بینی اهرم‌های نظارت و ارزشیابی سازمانی، مسیرهای موردنیاز برای بهبود را شناسایی می‌کند. نظارت و ارزشیابی هم در مرحله استقرار نهاد پژوهشی و تولید دانش پژوهشی-ارزشیابی، به‌عنوان یک فعالیت مستمر و تکوینی مورد توجه قرار گرفته و هم به‌عنوان یک فعالیت تراکمی و نهایی مطرح می‌شود که عملکرد بخش پژوهش-ارزشیابی (به صورت درونی و بیرونی) را در فواصل و دوره‌هایی نسبتاً طولانی‌تر به صورتی جامع و فراگیر مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۷- استمرار و پیوستگی

پژوهش و ارزشیابی، به عنوان یک جریان ارتقایی و تکاملی پیوسته دیرینه دارای گذشته‌ای است که در بردارنده تجارب و دستاوردهای ارزشمند پیشینیان در سطح ملی و جهانی است که باید در جهت‌گیری‌های آینده عمل پژوهش و ارزشیابی به مثابه پشتیبان و با نگاهی انتقادی به آن‌ها توجه شود.

۸- همه‌جانبه‌نگری

الف- در تعیین اولویت‌ها:

- در پوشش نیاز همه دوره‌های مختلف؛
- در پوشش ساحت‌های تربیت تمامی ابعاد وجودی متریبان؛
- در پوشش تمامی عناصر و زیرنظام‌های اصلی نظام تربیت رسمی عمومی؛
- در اجرای پژوهش‌های بین‌رشته‌ای و مشترک با سایر مراکز علمی، نهادها و سازمان‌ها؛
- در پوشش دادن به انواع نیازهای مخاطبان پژوهش - ارزشیابی (متریبان، مربیان، کارکنان، سیاست‌گذاران و مدیران، کارشناسان، خانواده‌ها)؛

ب- در مدیریت و اجرا

- استفاده از ظرفیت‌های درون نظام تربیت رسمی عمومی؛
- استفاده از ظرفیت دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه؛
- استفاده از ظرفیت بخش‌های پژوهشی غیردولتی؛

رویکردها

در راستای رویکرد نظام تربیت رسمی عمومی، زیرنظام پژوهش و ارزشیابی دو جهت‌گیری جامع و کل‌نگر و مأموریت‌گرایی^۱ را برای پاسخ به دامنه وسیع متنوعی از مسائل و مشکلات اتخاذ نموده است.

^۱- نتیجه و اثر عمل زیر نظام پژوهش و ارزشیابی تربیتی در جهت بهبود و تسهیل رسالت و کارکردهای نظام تربیت رسمی عمومی به ویژه در سطح مدرسه به عنوان زمینه‌ای برای تحقق اهداف تربیت در ساخت‌های مختلف بوده است. براین اساس زیرنظام پژوهش و ارزشیابی متعهد به بهبود عمل تربیتی براساس اهداف و آرمان‌های محوله است و موضوعیت و مشروعیت آن به ویژه در سطح نظام تربیت رسمی عمومی منوط به حرکت در این چارچوب و جهت است. در طی دهه‌های اخیر عبارت پژوهش برای عمل، رایج‌ترین و پرکاربردترین عبارتی است که از پس دغدغه‌های موجود برای بکارگیری یافته‌های پژوهش تربیتی در عرصه اجرا و جلوگیری از انحراف و به هدر دادن منابع در حوزه تحقیقات تربیتی شنیده می‌شود. براین اساس مدیریت حوزه پژوهش هدایت منابع را در مسیر تولید دانشی بر عهده دارد که بتواند سرانجام در مسیر تاثیرگذاری بر عملیات تربیتی مورد استفاده کارگزاران قرارگیرد و به تسهیل کارکردهای نظام تربیت رسمی عمومی کمک روشنی کند (دانش کاربردی). به این ترتیب، ارزش عمده پژوهش نیز متعاقباً بر حسب این ملاک مورد قضاوت قرار می‌گیرد و اصولاً درستی پژوهش و ارزشیابی تربیتی در پیوند با عمل آشکار می‌شود. پژوهش و ارزشیابی خوب با فراهم‌سازی زمینه برای توسعه کارکردهای نظام تربیت رسمی عمومی، نقش و تاثیر خود را نمایان می‌سازد. تحقق این هدف و کوشش در انجام این تعهد در نظام تربیت رسمی عمومی، به نوبه خود مستلزم توجه اصلی پژوهش و ارزشیابی به بهبود کیفیت تربیت رسمی عمومی و بهبود کیفیت تدریس در درون کلاس‌های درس است. بنابراین ارتباط بخش پژوهش و ارزشیابی با مدرسه (به عنوان کانون عمل نظام تربیت رسمی عمومی) باید بیش از پیش و به صورت نظام‌مند تعریف و مورد توجه قرارگیرد. پژوهش و ارزشیابی زمانی که توسط نظام تربیت رسمی عمومی و برای آن انجام می‌شود، یک پژوهش پیمان‌کاری است که با پژوهش آکادمیک کاملاً متفاوت است. در پژوهش پیمان‌کاری، حمایت‌کننده پژوهش به دلیل نیاز به نتایج پژوهش در این حوزه سرمایه‌گذاری می‌کند و از این رو مطالعات باید دقیقاً مطابق با نیازهای حمایت‌گران طراحی و اجرا شود. سرانجام نیز یافته‌های پژوهش مبتنی بر توصیه‌هایی کاربردی و قابل درک، برای بهبود عمل به کاربران و تصمیم‌گیران ارائه می‌گردد. پیامد چنین رویکردی در عرصه سیاست‌گذاری پژوهشی، گرایش اساسی به انجام تحقیقات کاربردی و مأموریت‌گرا است

در این رابطه کثرت‌گرایی^۱ روشی، وحدت‌گرایی در سیاست‌گذاری و کثرت‌گرایی در مدیریت و اجرا^۲، در سطوح مختلف مورد تأکید است.

مؤلفه‌های اصلی:

الف: سازمان پژوهنده

سازمانی است یادگیرنده که کلیه اجزا و فرایندهای آن در سطوح مختلف (از سطح ستاد، تا استان، شهرستان و منطقه) دارای ارزش‌ها و چشم‌انداز مشترک، مسئولیت جمعی، فعالیت‌های گروهی و یادگیری فردی براساس عنصر عقلانیت و پژوهش محوری طراحی و سازمان‌دهی شده است و با طرح ایده‌های جدید و تبدیل دانش به عمل، موجب ارتقا و تضمین کیفیت فرایند تعلیم و تربیت رسمی عمومی می‌شود.

برخی از ویژگی‌های سازمان پژوهنده

- ۱- دارای رویکرد، اصول، اهداف و قلمرو مبتنی بر برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی است.
- ۲- آموزش پژوهش محور را در دستورکار خود دارد و برای تربیت نسل پژوهشگر، خلاق و پرسشگر سیاست، برنامه‌ریزی و اقدام می‌کند.
- ۳- فرهنگ پژوهشگری در سازمان حاکم است و حل مسایل سازمان از طریق پژوهش به عنوان یک ارزش پذیرفته می‌شود.
- ۴- با تولید دانش پژوهشی زمینه اشاعه و کاربست یافته‌های آن، شرایط لازم را برای ارزشیابی و ارتقای مستمر کیفیت و تحقق اهداف نظام آموزش و پرورش در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت و زیرنظام‌های آن فراهم می‌کند.

که برای شناسایی و ایجاد موقعیت‌های جدید در راستای تحقق کارکردهای مدرسه صالح طراحی و اجرا می‌شوند. بر این اساس قاعده عرضه و تقاضا در پژوهش مورد توجه قرار می‌گیرد. به این ترتیب نیاز مخاطب (به ویژه در درون مدرسه) مهمترین شرط برای انجام پژوهش خواهد شد و عرضه‌گرایی با تقاضا / کاربرگرایی به تعادل خواهد رسید.

۱- اگرچه نظام تربیت رسمی عمومی به مثابه یک نظام وحدت یافته مورد نظر می‌باشد، اما تنوع پدیده‌ها و موقعیت‌های تربیتی که به صورت مراتبی از پدیده‌های بسیار پیچیده و کمتر پیچیده و به لحاظ موضوع تنوع بین‌رشته و چندرشته‌ای بروز و ظهور پیدا می‌کنند، نیازمند آن است که در حوزه روش پژوهش با رویکردی کثرت‌گرا اقدام شود. با پذیرش رویکرد کثرت‌گرایی در حوزه پژوهش و ارزشیابی، عرصه عمل بر دایره‌ای متنوع از روش‌های مطرح گشوده می‌شود. طیف متنوعی از روش‌های پژوهشی از تحقیقات آزمایشی کاملاً تحت کنترل، تا اقدام‌پژوهی و درس‌پژوهی ناظر بر نیازهای بومی و روش‌های دیگر نظیر تحقیق و توسعه، مطالعات موردی، مطالعات تاریخی و قوم‌نگاری، تحلیل محتوا و ارزشیابی در ابعاد و سطوح مختلف خود در چنین عرصه‌ای فرصت بروز می‌یابند. چنین دامنه‌ای وسیع در برگیرنده همه رویکردها و روش‌های پژوهشی اعم از کمی و کیفی خواهد بود و به سمت ارائه نظریه‌ای جامع از پژوهش‌های تربیتی گرایش دارد. متناسب با این رویکرد فراگیر، روش‌های پژوهش تربیتی نه تنها در تعارض با یکدیگر نیستند بلکه هر یک ضعف دیگری را می‌پوشانند. ماهیت متنوع و گسترده تربیت با پذیرش صرف یک روش پژوهشی سازگاری ندارد. به سخن دیگر کثرت روشی گذرگاهی برای رسیدن به چشم‌اندازی کل‌گرایانه است.

۲- دامنه نیازهای پژوهشی در نظام تربیتی بسیار وسیع است و متناسب با آن نیز زمینه‌های متعددی در درون جامعه برای تأمین این نیازها وجود دارد که باید از همه آنها استفاده نمود. ابتدا ظرفیت‌های درون نظام تربیت رسمی عمومی است که در سطح ستاد و استان‌ها و... باید به درستی سازماندهی شوند تا با فراهم‌سازی فرصت رقابت و بر حسب توانمندی از آنها استفاده نموده؛ اما گستردگی نیازهای موجود با تکیه صرف به توان پژوهشی رسمی در درون نظام تربیتی قابل پاسخگویی نمی‌باشد. دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه از جمله ظرفیت‌های موجود در جامعه هستند که قادرند بخشی از نیازهای موجود را پاسخ دهند. علاوه بر این برای تأمین بخشی از ماموریت‌های پژوهشی نظام تربیتی به کمک گرفت. برون‌سپاری همراه با سیاست‌گذاری و نظارت دقیق می‌تواند با ایجاد رقابت کیفیت‌گرا به استقلال و توسعه نظام پژوهش و ارزشیابی کمک کند. برون‌سپاری همچنین می‌تواند در برخی موارد به کاهش هزینه‌های بخش پژوهش و ارزشیابی منجر و از این‌رو کارآمدی این زیرنظام را تقویت کند. در میانه طیف مدیریت دولتی و مدیریت مردم‌نهاد برای انجام پژوهش و ارزشیابی تربیتی، نیز گونه‌های فراوانی از انواع مدیریت قابل ترسیم هستند که به فراخور نیاز در اجرای ماموریت‌های پژوهشی می‌توان از آنها استفاده کرد.

- ۵- از آخرین یافته‌های پژوهشی استفاده می‌کند و کلیه تصمیمات آن از پشتوانه علمی- پژوهشی معتبر و کافی برخوردار است و استفاده از ظرفیت فناوری‌های نوین در اولویت آن قرار دارد.
- ۶- از ظرفیت مراکز علمی و پژوهشی و دانشگاه‌ها و پژوهشگران و اندیشه‌ورزان حداکثر استفاده را برای ارتقای فرایند تعلیم و تربیت به عمل می‌آورد.
- ۷- پشتیبان، هدایتگر و مشوق مدرسه پژوهنده، پژوهشگران، ارزیابان و همچنین دارای تعامل اثربخش و گسترده با سایر نهادهای پژوهشی داخلی و بین‌المللی است.

ب: مدرسه پژوهنده

مدرسه یادگیرنده حرفه‌ای اثربخش با حاکمیت رویکرد فرهنگی تربیتی و پژوهشی است که تمامی عناصر آن با مشارکت جمعی برای تربیت دانش‌آموزانی با تفکر خلاق و نقاد، پژوهشگر و پرسشگر، خود ارزیاب و خودشکوفای در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت و کسب شایستگی‌های متریبان مطابق با اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش سازمان یافته‌اند. چنین مدرسه‌ای نقطه تلاقی تلاش‌های پژوهشی معلمان، دانش‌آموزان (پروژه‌های مطالعاتی و پژوهشی، نوآوری‌های دانش‌آموزی) و پژوهش‌های پژوهشگران حرفه‌ای است که تضمین کننده کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری می‌باشد.

برخی از ویژگی‌های مدرسه پژوهنده

- ۱- فرهنگ پژوهشگری و آموزش مبتنی بر پژوهش در مدرسه حاکم است و یادگیری و حل مسایل از طریق پرسش و پژوهش به عنوان یک ارزش پذیرفته می‌شود.
- ۲- کارکنان مدرسه در انجام پروژه تحقیقی از اقدام پژوهی و درس پژوهی در سطح کوچک و پروژه‌های رسمی بزرگ مشارکت دارند یا از شواهد و مستندات پژوهشی برای اقدامات خود استفاده می‌کنند.
- ۳- یافته‌های پژوهشی در استمرار توسعه حرفه‌ای برنامه‌ها و بهبود کل فرایند مدرسه مورد استفاده قرار می‌گیرند.
- ۴- تربیت عقلانی، خردورزی و اندیشه‌ورزی در مدرسه مورد توجه می‌باشد.
- ۵- حمایت مدیر، همکاری کارکنان و ایجاد محیط مناسب برای پژوهش به عنوان اجزای ضروری دیده می‌شوند.
- ۶- زمینه‌ها و امکانات لازم را برای اجرای آموزش‌های پژوهش محور و ارتقای دانش، بینش و مهارت پژوهشی و خودارزیابی دانش‌آموزان و ابتکارات فردی و گروهی متریبان فراهم می‌آورد.
- ۷- از تعامل اثربخش با مراکز آموزشی و پژوهشی و فرهنگی، خانواده و رسانه برای تقویت و نهادینه‌سازی روحیه پژوهشی دانش‌آموزان بهره می‌برد.
- ۸- با تولید اطلاعات جدید پژوهشی، آنها را برای توانمندسازی مربیان، معلمان و کارکنان و حل مسایل آموزشی و تربیتی مدرسه به کار می‌گیرد.
- ۹- کارکنان مدرسه به مطالعه و پژوهش و پاسخگو بودن به پژوهش‌های منتشر شده خود، تشویق می‌شوند و شوق یادگیری در آنها تقویت شده است.
- ۱۰- از فرصت‌های یادگیری و دریافت آموزش‌های بیشتر به عنوان یک مسئولیت، استقبال می‌شود.
- ۱۱- از ظرفیت‌های مراکز و موسسات علمی و پژوهشی خارج از مدرسه از جمله دانشگاه‌ها استفاده می‌شود.
- ۱۲- مدل رفتار معلمان پژوهشی است. در فرایند جمع‌آوری و ارائه اطلاعات کمک می‌کنند و از زبان پژوهش در انجام فعالیت‌ها استفاده می‌کنند.

ج: دانش آموز پژوهنده

دانش آموزی خلاق، اندیشه ورز، دارای روحیه پرسشگری و مهارت جستجوگری و خود ارزیابی است و از فرآیند و توالی منطقی روش علمی و پژوهشی برای پاسخ به سوالات فردی و اجتماعی و حل مسایل اطراف خود بهره می برد و شایستگی لازم برای خودارزیابی و خودشکوفایی را کسب کرده است.

برخی از ویژگی های دانش آموز پژوهنده

- ۱- دارای روحیه پژوهشی و توانا در انجام پژوهش های فردی و گروهی، استفاده از فناوری و پایگاه های اطلاعاتی، بهره گیری از کتاب ها و منابع آموزشی، ارتباط با پژوهشگران و دیگر استلزامات مربوط به اجرای پژوهش های دانش آموزی است.
- ۲- هوشمندانه از همه فرصت ها و امکانات رسمی و غیررسمی (پژوهشسراها، کتابخانه، خانواده و ..) و مشارکت همسالان برای خودکارآمدی، پژوهش و ارتقای شایستگی و بهبود قضاوت های ارزشی خود و دیگران در همه ساحت های تعلیم و تربیت استفاده می کند.
- ۳- دارای تفکر خلاق و نقاد بوده و با ذهن پرسشگر خویش با همه پدیده ها مواجهه می شود و برای اصلاح و ارتقای آن ها تدبیر و تأمل می نماید.
- ۴- درباره مسائل و آسیب های مدرسه و جامعه خود اندیشه کرده و برای حل و بهبود آن ها، پژوهش و چاره اندیشی می کند.

د: پژوهش سرای دانش آموزی

مرکزی علمی پژوهشی است که به منظور شناسایی و فراهم آوردن زمینه رشد و هدایت استعدادها و پرورش خلاقیت های فردی و گروهی دانش آموزان و گسترش فرهنگ مطالعه، تحقیق و پژوهش در بین آنان فعالیت می نماید.

برخی از ویژگی های پژوهش سرای دانش آموزی:

- ۱) از کاربرت و تولید ایده ها و یافته های علمی و پژوهشی و تجاری سازی آن ها حمایت می شود.
- ۲) تعامل اثربخش با مدارس داشته و به آن ها در زمینه های علمی، پژوهشی و فناوری خدمات ارائه می نماید.
- ۳) با پارک های علم و فناوری، مراکز رشد، تحقیقاتی و دانشگاهی تعامل اثربخش دارد.
- ۴) از امکانات لازم مانند کتابخانه، آزمایشگاه، کارگاه، رایانه و امکان دسترسی به شبکه اطلاعات و دیگر شرایط لازم برای انجام تحقیق در رشته های مختلف علمی و حوزه های یادگیری برخوردار است.
- ۵) از مربیان، راهنمایان، معلمان و عوامل اجرایی متعهد، توانمند، با تجربه و آشنا به امور تحقیق و پژوهش برای راهنمایی و هدایت علمی و پژوهشی دانش آموزان برخوردار است.
- ۶) در موقعیت زمانی مختلف به ویژه اوقات تعطیلی مدارس و فراغت دانش آموزان خدمات لازم را به دانش آموزان ارائه می نماید.

مهم ترین چرخش های تحول آفرین

- ۱- از تأکید بر جزئی نگری و حال نگری به نگاه کل گرا و آینده نگر برای مواجهه سازنده با چالش های نظام تعلیم و تربیت؛
- ۲- از تمرکز بر روش های کمی در پژوهش و ارزشیابی به تنوع و تکتّر در روش ها؛
- ۳- از پژوهش های توصیفی، موردی و پراکنده به پژوهش های نظام مند، نوآورانه و تحول آفرین؛
- ۴- از تمرکزگرایی و تصدی گری در اجرای پژوهش و ارزشیابی به مدیریت، اجرا، نظارت و بهره گیری از نتایج؛
- ۵- از تمرکز بر رویکرد آکادمیک و نظری در پژوهش های تربیتی به جهت گیری عمل مدار و مساله محور، تشخیصی و درمانی، تصمیم ساز و کاربردی؛
- ۶- از تمرکز بر ارزشیابی درونی به ارزشیابی بیرونی در ارزشیابی عملکرد نظام تعلیم و تربیت؛

فصل دوم

برنامه‌ها

برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران

مصوب نهم و چهارمین (۹۴۷) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۱۳۹۶/۷/۳

(بررسی شده در جلسات ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۶ و ۹۴۷)

چشم انداز

زیرنظام پژوهش و ارزشیابی در افق ۱۴۰۴؛ مجموعه‌ای کارا، اثربخش و مشارکت‌پذیر در تولید دانش، اشاعه و کاربست یافته‌ها در حوزه تعلیم و تربیت است که پاسخگوی نیازهای پژوهشی حال و آینده آموزش و پرورش بوده و بسط‌دهنده قابلیت تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری از ستاد تا مدرسه و تضمین‌کننده بهبود موقعیت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و تربیت نسلی پژوهنده در چارچوب نظام معیار اسلامی می‌باشد.

اهداف

۱. ظرفیت‌سازی در تولید نظریه‌های علمی و الگوهای نظری بومی در حوزه تعلیم و تربیت با مشارکت مراکز و نهادهای علمی و پژوهشی؛
۲. شناخت مسائل و چالش‌های حال و آینده نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی؛
۳. رصد مستمر و سنجش کیفیت زمینه‌ها، درون‌دادها، فرآیندها و برون‌دادهای نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در ساحت‌ها و زیرنظام‌های مختلف در سطح ملی و بین‌المللی؛
۴. زمینه‌سازی برای تربیت نسلی پژوهنده، پرسشگر، خلاق، نوآور و کارآفرین؛
۵. توسعه فرهنگ پژوهش و روحیه پرسشگری در بین مدیران، کارشناسان، معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها؛
۶. اشاعه و کاربست یافته‌های پژوهشی و ارزشیابی برای کیفیت‌بخشی به فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مبتنی بر پژوهش و ارزشیابی از سطح ملی تا سطح مدرسه؛
۷. پاسخگویی به نیازهای پژوهشی و ارزشیابی از سطح ملی تا سطح مدرسه در نظام تعلیم و تربیت؛
۸. برقراری ارتباط با مراکز علمی و پژوهشی داخلی و بین‌المللی و استفاده از ظرفیت و یافته‌های علمی و پژوهشی آنان در چارچوب نظام معیار اسلامی؛

سیاست‌های اجرایی

- ۱- پژوهش محوری در فرآیند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا از سطح ملی تا سطح مدرسه؛
- ۲- مشارکت‌پذیری و تعامل با دانشگاه‌ها، مراکز علمی پژوهشی، حوزه‌های علمیه، شرکت‌های دانش‌بنیان و پژوهشگران در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی؛
- ۳- کیفیت‌بخشی و ایجاد تنوع در روش‌های پژوهش و ارزشیابی (از منظر ماهیت، نوع، روش، زمان، گستره و مرجع) با تأکید بر پژوهش‌های عمل‌مدار، کاربردی و سریع؛

۴- استفاده بهینه از فناوری‌های نوین در چرخه پژوهش و ارزشیابی (تولید دانش، اشاعه، کاربردیست)؛

۵- یکپارچگی و وحدت مدیریت در پژوهش و ارزشیابی؛

۶- کاهش تمرکز و استفاده بهینه از ظرفیت سایر ارکان سهیم و موثر و واگذاری اختیارات لازم پژوهشی به مدرسه؛

اقدامات اساسی

در اجرای مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و تحقق اهداف زیرنظام پژوهش و ارزشیابی، وزارت آموزش و پرورش موظف است با همکاری دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط و رعایت قوانین و مقررات مربوط نسبت به موارد زیر اقدام نماید:

الف- مدرسه پژوهنده

۱) دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی با هماهنگی مرکز برنامه‌ریزی منابع انسانی و فناوری اطلاعات وزارت آموزش و پرورش، واحدهای درسی، برنامه‌ها، دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی و پژوهشی برای تقویت مهارت‌های پژوهشگری دانشجو معلمان (پژوهش‌های آکادمیک، اقدام پژوهی و درس پژوهی) تدوین و اجرا نماید. همچنین به منظور توانمندسازی معلمان موجود، با هماهنگی سازمان اداری و استخدامی کشور، این برنامه سالانه حداقل برای ۵ درصد از معلمان واجد شرایط در قالب دوره‌های ضمن خدمت عملیاتی شود به گونه‌ای که در افق ۱۴۰۴ بیش از نیمی از معلمان موجود، تحت پوشش این برنامه قرار گیرند.

۲) آیین‌نامه فرصت‌های مطالعاتی و بازآموزی علمی و تحقیقاتی ویژه معلمان پژوهنده، حداکثر ظرف مدت شش ماه تهیه و پس از تأیید شورای عالی آموزش و پرورش، برای تصویب به هیئت وزیران پیشنهاد شود.

۳) سرانه پژوهشی برای مدارس و پژوهش‌سراهای دانش‌آموزی، به میزان حداقل ۶۰ درصد اعتبارات پژوهشی، موضوع ماده ۵۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، اختصاص یابد.

۴) ملاک‌ها و شرایط رتبه‌بندی مدارس و ارتقا مدیران، معلمان و انتخاب معلمان نمونه با ملحوظ کردن شاخص‌های پژوهشی با هماهنگی سازمان اداری و استخدامی کشور، بازنگری و اصلاح شود. میزان امتیاز اختصاص یافته به فعالیت‌های پژوهشی در هر یک از مواد مذکور، توسط وزیر آموزش و پرورش تعیین و ابلاغ می‌شود.

۵) ضمن التزام به یکپارچه‌نگری آموزش و پژوهش، رویکرد آموزش پژوهش‌محور در بازنگری و تولید برنامه‌های درسی و کتاب‌های آموزشی بر مبنای «برنامه درسی ملی» مورد تأکید قرار گیرد.

۶) در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی شایستگی محور دانش‌آموزان به فعالیت‌های پژوهشی فردی و گروهی توجه نموده و امتیاز لازم برای آن منظور نمایند.

ب- سازمان پژوهنده

برای نیل به آموزش و پرورش به منزله یک سازمان پژوهنده، با اصلاح و استفاده از ساختارهای موجود، رعایت ضوابط و مقررات مربوط و با هماهنگی دستگاه‌ها و مراجع ذی‌ربط، اقدامات ذیل صورت می‌پذیرد:

۱) مرکز سنجش آموزش و پرورش با هماهنگی سازمان اداری و استخدامی کشور، به مرکز ارزشیابی و تضمین کیفیت نظام آموزش و پرورش برای رصد و ارزشیابی عملکرد نظام تربیت رسمی عمومی در زیرنظام‌ها و ساختارهای شش‌گانه تربیتی، تغییر یابد و ضمن تقویت، مناسبات آن با پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، تعریف و تبیین شود.

- ۲) با هماهنگی مراجع ذی‌ربط، جایگاه سازمانی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، ارتقا یابد و امور آن زیر نظر مستقیم وزیر آموزش و پرورش اداره شود.
- ۳) به منظور پایش و رصد تحولات نظام آموزش و پرورش در عرصه ملی، منطقه‌ای و جهانی، با هماهنگی و تایید مراجع ذی‌ربط، تدابیر لازم برای ایجاد گروه پژوهشی «مطالعات راهبردی»، ذیل پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و با استفاده از ظرفیت‌های موجود تا پایان سال دوم برنامه ششم توسعه، اتخاذ شود.
- ۴) برای ساماندهی و ارتقای امور پژوهشی در سطح استان‌ها، شهرستان‌ها و دفاتر ستادی، تدابیر لازم اتخاذ و با هماهنگی مراجع ذی‌ربط، منابع و امکانات مناسب اختصاص یابد.
- ۵) به منظور حمایت از معلمان و فرهنگیان پژوهشگر و نوآور، تسهیلات و اعتبارات خاص برای فعالیت‌های پژوهشی و اقدام پژوهی معلمان و فرهنگیان (مانند سرانه پژوهشی، پاداش تالیف مقاله، کتاب، اختراع، پژوهانه، خرید آثار معلمان مولف) اختصاص یابد و از فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیات علمی وزارت آموزش و پرورش حمایت شود.
- ۶) آیین‌نامه مستندسازی، انتشار، اشاعه و کاربست یافته‌های پژوهشی و نوآوری‌های بومی تربیتی در نظام آموزش و پرورش، حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این برنامه، تدوین و با امضای وزیر آموزش و پرورش ابلاغ شود.
- ۷) در هر منطقه آموزشی تا پایان برنامه ششم، حداقل یک پژوهش‌سرای دانش‌آموزی با جلب مشارکت سایر دستگاه‌ها و نهادها و با تأکید بر توسعه بخش غیردولتی تأسیس شود.
- ۸) ضروری است کلیه تصمیمات کلان و اساسی سطوح مختلف آموزش و پرورش از جمله موارد قابل طرح در شورای عالی آموزش و پرورش، شورای معاونان و حوزه ستادی دارای پیوست پژوهشی باشد.
- ۹) با توجه به سیاست‌های کلی علم و فناوری، با هماهنگی دستگاه‌های ذی‌ربط حداقل ۰/۵ درصد و حداکثر ۱/۱ درصد از اعتبارات پژوهشی کشور به فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی آموزش و پرورش، اختصاص یابد.

ج- پایش و ارزشیابی مستمر فرایندها و روندها

- ۱) ارزشیابی بیرونی عملکرد نظام تربیت رسمی عمومی در حوزه ساحت‌های شش‌گانه تربیت و زیرنظام‌های آن، زیر نظر شورای عالی آموزش و پرورش در دوره‌های زمانی سه تا پنج‌ساله اجرا شود.
- ۲) از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان، دانشگاه‌ها و مراکز علمی پژوهشی غیردولتی برای ارتقای کیفیت و تضمین کیفیت جریان تربیت رسمی عمومی در ارزشیابی عملکرد آموزش و پرورش استفاده شود.
- ۳) به منظور بهینه‌سازی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در نظام آموزش و پرورش، حداقل ۱۰ درصد از اعتبارات پژوهشی تا پایان برنامه ششم توسعه به پژوهش‌های طولی، روند پژوهی و آینده پژوهی، اختصاص یابد.
- ۴) سامانه ملی شبکه اطلاعات و ارتباطات پژوهشی تا پایان سال دوم برنامه ششم توسعه، طراحی و ایجاد شود.

برنامه‌ها

از مجموع ۱۳۱ راهکار سند تحول بنیادین، تعداد ۱۱ راهکار به صورت مستقیم و تعداد ۲۵ راهکار به صورت غیرمستقیم، با زیرنظام پژوهش و ارزشیابی مرتبط است که برای تحقق آن‌ها، تعداد ۳۸ برنامه پیش‌بینی شده است تا در طول برنامه ششم و هفتم توسعه کشور، عملیاتی شود. این برنامه‌ها عبارتند از :

هدف عملیاتی	۲- تعمیق تربیت و آداب اسلامی، تقویت اعتقاد و التزام به ارزش‌های انقلاب اسلامی
راهکار ۲-۷	استانداردسازی و تدوین شاخص‌های کیفی برای ارزیابی فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی مدارس
ردیف	عنوان برنامه
۱	طراحی الگوی ارزیابی فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی مدارس و تدوین عوامل، ملاک‌ها، شاخص‌ها و معیارهای معتبر و استاندارد مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۲	آسیب شناسی مستمر تربیتی دانش‌آموزان با تاکید بر تاثیرات فضای مجازی در دوره‌های سه‌ساله و ارائه الگوهای کارآمد و اثربخش با استفاده از مطالعات تطبیقی
۳	رصد و ارزشیابی مستمر فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی مدارس به صورت سالانه براساس شاخص‌های مصوب

<p>۷- افزایش نقش مدرسه به عنوان یکی از کانون‌های پیشرفت محلی به‌ویژه در ابعاد فرهنگی - اجتماعی</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>برقراری ارتباط سازمان یافته مراکز علمی- پژوهشی با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در سطح ملی و منطقه‌ای و بهره‌مندی از پشتیبانی علمی و تخصصی حوزه‌های علمیه و مؤسسات آموزش عالی و مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای به‌ویژه دانشکده‌های علوم قرآنی، علوم تربیتی و روانشناسی در مدارس</p>	<p>راهکار ۳-۷</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>طراحی و استقرار الگوی ارتقای نقش مدرسه به عنوان کانون پیشرفت محله و ایجاد پایگاه داده و مدیریت منابع اطلاعاتی محله و استفاده از ظرفیت علمی پژوهشی و فنی معلمان و دانش آموزان</p>	<p>۱</p>
<p>طراحی الگوی توسعه تعاملات علمی- پژوهشی بین مراکز و مؤسسات علمی، آموزشی و پژوهشی، فنی و حرفه‌ای، صنعتی و اقتصادی و حوزه‌های علمیه با مدارس منطقه و محله خود در چهارچوب ضوابط آموزشی و تربیتی</p>	<p>۲</p>
<p>اجرای پروژه‌های پژوهشی کلان برای ارائه روش‌های تاثیرگذار مدرسه در اصلاح شاخص‌های فرهنگی اجتماعی محله</p>	<p>۳</p>

<p>۱۱- بازمهندسی سیاست‌ها و بازتنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم با تأکید بر کارورزی و انطباق سطح شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان در سطح ملی و جهانی با مقتضیات الگوی برنامه درسی در نظام تعلیم و تربیت و طراحی سیاست‌های مناسب برای ارتقای شیوه‌های جذب، تربیت و نگهداشت معلمان در آموزش و پرورش</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>توسعه زمینه پژوهشگری و افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای به شکل فردی و گروهی میان معلمان و تبادل تجارب و دستاوردها در سطح محلی و ملی و ایجاد فرصت‌های بازآموزی مستمر علمی و تحقیقاتی و مطالعاتی و برگزاری جشنواره‌های الگوی تدریس برتر و اختصاص اعتبارات خاص برای فعالیت‌های پژوهشی معلمان.</p>	<p>راهکار ۷-۱۱</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>ارتقای شایستگی‌های پژوهشی معلمان با تأکید بر پژوهش‌های گروهی از جمله اقدام‌پژوهی و درس‌پژوهی</p>	<p>۱</p>
<p>طراحی و تدوین ملاک‌ها و شرایط رتبه‌بندی و ارتقای معلمان و کارشناسان و انتخاب معلمان نمونه با ملحوظ کردن فعالیت‌های پژوهشی</p>	<p>۲</p>
<p>ارزشیابی و مستندسازی تجربه برگزاری جشنواره الگوهای تدریس و اصلاح روش‌ها و فرآیندهای آن با رویکرد پژوهش‌محور</p>	<p>۳</p>
<p>تقویت جایگاه و کارکردهای گروه‌های آموزشی</p>	<p>۴</p>
<p>توسعه انجمن‌های علمی پژوهشی معلمان</p>	<p>۵</p>
<p>تعریف و اختصاص سرانه به فعالیت‌های پژوهشی معلمان و حمایت از معلمان و دانش‌آموزان پژوهنده و نوآور</p>	<p>۶</p>

<p>۱۱- بازمهندسی سیاست‌ها و بازتنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم با تأکید بر کارورزی و انطباق سطح شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان در سطح ملی و جهانی با مقتضیات الگوی برنامه درسی در نظام تعلیم و تربیت و طراحی سیاست‌های مناسب برای ارتقای شیوه‌های جذب، تربیت و نگهداشت معلمان در آموزش و پرورش.</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>رصد کردن تحولات نظام آموزش و پرورش و تربیت معلم و تحولات علمی حوزه علوم تربیتی در سطح منطقه، جهان اسلام و بین‌المللی و بومی‌سازی تجارب و یافته‌های مفید آن‌ها و بهره‌وری آگاهانه از آن‌ها در چارچوب نظام معیار اسلامی</p>	<p>راهکار ۹-۱۱</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>طراحی ساز و کارهای مناسب برای رصد دو سالانه تحولات نظام آموزش و پرورش و تربیت معلم در سطح ملی، منطقه‌ای، جهان اسلام و بین‌المللی تا پایان سال اول برنامه ششم توسعه</p>	<p>۱</p>
<p>طراحی و اجرای مطالعات پیشرفت تحصیلی و تربیتی در سطح ملی، منطقه‌ای، جهان اسلام و بین‌المللی و کاربرست نتایج آن</p>	<p>۲</p>
<p>تدوین و اجرای طرح دیپلماسی آموزشی، گسترش تعامل پژوهشگران و مبادله یافته‌ها و تجربیات تعلیم و تربیتی با مراکز و مؤسسات علمی پژوهشی با اولویت جهان اسلام حداکثر تا پایان برنامه ششم توسعه</p>	<p>۳</p>
<p>طراحی و ایجاد ساختار مناسب برای تسهیل و توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی و تعاملات آموزش و پرورش با مراکز علمی پژوهشی خارج از کشور در سطح منطقه‌ای و جهانی</p>	<p>۴</p>

هدف عملیاتی	۱۸- تغییر و نوآوری در نظام تعلیم و تربیت با رویکرد تعالی بخش، پویا و بالنده
راهکار ۳- ۱۸	ایجاد شبکه پژوهشی فعال و فراگیر در درون ساختار نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با استفاده از فناوری های نوین و در قالب شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات
ردیف	عنوان برنامه
۱	ایجاد سامانه ملی و شبکه پژوهشی و توسعه همکاری های علمی- پژوهشی بین حوزه ستادی، واحدهای آموزشی و مراکز علمی و پژوهشی ملی و بین المللی با تعیین سطوح دسترسی و با هماهنگی مراجع قانونی ذی ربط در قالب آیین نامه ها و دستورالعمل های مصوب
۲	بازمهندسی و اصلاح فرایندها، روندها و ساختارهای موجود برای کیفیت بخشی به امور مطالعاتی و پژوهشی

هدف عملیاتی	۱۹- استقرار نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت در تعلیم و تربیت رسمی عمومی
راهکار ۱-۱۹	ایجاد سازوکارهای قانونی و ساختار مناسب برای سنجش و ارزشیابی عملکرد نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
ردیف	عنوان برنامه
۱	بازنگری مأموریت مرکز سنجش آموزش و پرورش و تبدیل آن به مرکز ملی ارزشیابی و تضمین کیفیت نظام آموزش و پرورش
۲	طراحی نظام و تدوین ملاک‌ها، شاخص‌ها و معیارهای ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی
۳	استفاده بهینه از ظرفیت شرکت‌های دانش بنیان و نهادهای غیردولتی در حوزه ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت و حمایت از آنان با رعایت مقررات مربوط
۴	ارزشیابی مستمر عملکرد نظام آموزش و پرورش و پایش کیفیت آن در حوزه زیرنظام‌ها و ساحت‌های تربیت و تنظیم و ارائه گزارش در هر سه سال
۵	طراحی سازوکارهای لازم برای اشاعه، کاربردی و مستندسازی نتایج ارزشیابی نظام تربیت رسمی عمومی با استفاده از سامانه‌های موجود

<p>۲۲- ارتقا و بهبود مستمر کیفیت نظام کارشناسی، مدیریت و راهبری آموزشی تربیتی</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>انجام مطالعات راهبردی آینده‌نگر در آموزش و پرورش و تدوین برنامه‌های آینده پژوهانه و اجرای آن با هماهنگی دستگاه‌های ذی‌ربط در آموزش و پرورش</p>	<p>راهکار ۴-۲۲</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>طراحی سازوکارهای مناسب برای تدوین و اجرای مطالعات راهبردی آینده‌نگر در حوزه آموزش و پرورش با استفاده از ظرفیت مراکز علمی و پژوهشی (درون و برون‌سازمانی) تا پایان سال اول برنامه ششم توسعه</p>	<p>۱</p>
<p>ارزیابی برنامه‌های راهبردی و دراز مدت آموزش و پرورش براساس یافته‌های آینده‌پژوهی</p>	<p>۲</p>

<p>۲۳- توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه پردازی و مستندسازی تجربیات بومی تربیتی.</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>استفاده بهینه از ظرفیت های موجود برای گسترش فرهنگ تفکر و پژوهش در بین مدیران، مربیان و تأمین پژوهشگر موردنیاز نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و حمایت از پژوهشگران فعال و مجرب</p>	<p>راهکار ۱-۲۳</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>طراحی، تولید و اجرای برنامه ها و کارگاه های آموزشی برای توسعه مهارت های پژوهشی مدیران، معلمان و مربیان با استفاده از ظرفیت مراکز علمی و پژوهشی (درون و برون سازمانی)</p>	<p>۱</p>
<p>تربیت پژوهشگر موردنیاز نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با اولویت تأمین پژوهشگران از بین معلمان واجد شرایط با استفاده از ظرفیت مراکز علمی و پژوهشی (درون و برون سازمانی)</p>	<p>۲</p>
<p>رصد و ارزیابی برنامه های درسی دانش آموزان و تربیت معلم با رویکرد پژوهش محوری تا سطح مدرسه</p>	<p>۳</p>
<p>طراحی سازوکارهای لازم برای تقویت آموزش پژوهش محور و توسعه فرهنگ آن در سطح مدرسه و کلاس درس</p>	<p>۴</p>

<p>۲۳- توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه پردازی و مستندسازی تجربیات بومی تربیتی.</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>تدوین نظام جامع حمایت از پژوهشگران حوزه آموزش و پرورش و هدایت موضوعات و اهداف پژوهشی در راستای تحقق اهداف تعلیم و تربیت رسمی عمومی</p>	<p>راهکار ۲-۲۳</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>طراحی و استقرار نظام حمایت از معلمان و فرهنگیان پژوهشگر و نوآور و اختصاص اعتبار خاص برای فعالیتهای پژوهشی پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت خصوصاً معلمان و فرهنگیان (نظیر: سرانه پژوهشی، اعطای راتبه تحصیلی (بورس)، پاداش، پژوهانه، حمایت از آثار پژوهشی معلمان مؤلف و ارائه فرصتهای مطالعاتی و بازآموزی علمی و تحقیقاتی به معلمان پژوهنده)</p>	<p>۱</p>
<p>نیازسنجی پژوهشی و تعیین اولویتهای پژوهشی در سطوح مختلف برای پاسخگویی به نیازهای آموزش و پرورش</p>	<p>۲</p>

هدف عملیاتی	۲۳- توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه پردازی و مستندسازی تجربیات بومی تربیتی
راهکار ۳-۲۳	حمایت‌های مادی و معنوی از طرح‌های موفق و نوآوری‌های بومی و مستندسازی و انتشار یافته‌های پژوهشی و ایجاد بانک اطلاعاتی
ردیف	عنوان برنامه
۱	ایجاد شبکه اطلاعات و ارتباطات پژوهشی و توسعه همکاری‌های علمی- پژوهشی بین حوزه ستادی، واحدهای آموزشی و مراکز علمی-پژوهشی کشور به منظور تسهیل در امر اشاعه و کاربست یافته‌های پژوهشی
۲	ارزیابی طرح‌های موفق و نوآوری‌های بومی در حوزه تعلیم و تربیت
۳	استفاده از ظرفیت صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور و اتخاذ تدابیر لازم برای ساماندهی و جلب کمک‌های دولتی و مردمی، مشارکت خیرین، مؤسسات مالی و اعتباری، سازمان‌های مردم‌نهاد و خانواده‌ها در حمایت از طرح‌های پژوهشی، نوآوری‌ها و خلاقیت‌های دانش‌آموزان و معلمان با هماهنگی مراجع ذی‌ربط
۴	مستندسازی تجربیات در حوزه عمل تربیت بر اساس مبانی نظری برای ارائه به نهادهای علمی بین‌المللی

<p>۲۳- توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه پردازی و مستندسازی تجربیات بومی تربیتی.</p>	<p>هدف عملیاتی</p>
<p>حمایت مادی و معنوی از کرسی های نظریه پردازی در علوم تربیتی و روش های تعلیم و تربیت و فراهم آوردن زمینه کاربست یافته های جدید و نوآوری در مدارس و نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با همکاری حوزه های علمیه، دانشگاه ها و مراکز علمی و پژوهشی.</p>	<p>راهکار ۴-۲۳</p>
<p>عنوان برنامه</p>	<p>ردیف</p>
<p>تشکیل کمیته حمایت از برگزاری و ترویج کرسی های نظریه پردازی، نقد، نوآوری، ترویجی و مساله محور</p>	<p>۱</p>
<p>طراحی و تأسیس مدارس تجربی جهت اجرای آزمایشی و تعمیم یافته های پژوهشی جدید و نوآورانه در سطح مدارس</p>	<p>۲</p>
<p>انجام مطالعات در زمینه دانش بومی تربیتی مبتنی بر آموزه های فرهنگ اسلامی ایرانی، با همکاری دانشگاه ها، حوزه های علمیه و انجمن های علمی</p>	<p>۳</p>

استلزامات

الف) وزارت آموزش و پرورش موظف است برنامه تفصیلی زیرنظام پژوهش و ارزشیابی را برای اجرا در طول برنامه ششم توسعه، با هماهنگی سازمان برنامه و بودجه کشور، تنظیم و حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این مصوبه، به تصویب کمیسیون ذی ربط شورای عالی آموزش و پرورش برساند.

ب) وزارت آموزش و پرورش موظف است برای تحقق اهداف و برنامه‌های زیرنظام پژوهش و ارزشیابی، استلزامات حقوقی، قانونی و پشتیبانی آن را با مشارکت سایر دستگاه‌ها و مراجع ذی ربط، حداکثر تا پایان سال دوم برنامه ششم توسعه فراهم نماید.

ج) نظارت اجرایی و عملیاتی این برنامه، توسط وزارت آموزش و پرورش و واحدهای ذی ربط آن، انجام می‌شود و نظارت و ارزشیابی راهبردی برعهده شورای عالی آموزش و پرورش می‌باشد

د) اعتبار موردنیاز برای اجرای مفاد این برنامه از سرجمع اعتبارات برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط در وزارت آموزش و پرورش تامین خواهد شد. ضمناً در موارد اصلاحی و نوآورانه، هماهنگی لازم برای پیش‌بینی منابع موردنیاز در بودجه‌های سنواتی وزارت آموزش و پرورش بعمل آید.

ه) با توجه به مفاد فصل هشتم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هرگونه تغییر در برنامه این زیرنظام پس از بررسی در کمیسیون ذی ربط، به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش خواهد رسید.

موضوع: برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران در نهمد و چهل و هفتمین (۹۴۷) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۱۳۹۶/۷/۳ به تصویب رسید.

سید محمد بطحایی
رئیس جلسه

مهدی نوید
دبیر شورا

برنامه زیرنظام پژوهش و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، مورد تأیید است.

حسن روحانی
رئیس جمهور و رئیس شورای عالی آموزش و پرورش